

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΜΜ. ΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

(ΠΑΠΑΔΗΣ)

Ελευθέριος Βενιζέλος: ο άνθρωπος, ο ηγέτης

εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας και Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών και Μελετών
«Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος», σελ. 1.160

Η βιογραφία του Ελευθερίου Βενιζέλου από τον Νίκο Παπαδάκη, γενικό διευθυντή του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών «Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος» που εδρεύει στα Χανιά, είναι μια ιδιαίτερη συνεισφορά στη βιβλιογραφία. Είναι πολύ δύσκολο να βιογραφηθεί ένα πρόσωπο σαν τον Βενιζέλο. Η προφανέστερη δυσκολία αφορά την εμπλοκή του στον Εθνικό Διχασμό, αλλά υπάρχουν πρόσθετα προσκόμματα. Το σημαντικότερο προέρχεται από την ασυνήθιστα ευρεία επιρροή του Βενιζέλου στη συνολική πορεία της χώρας: **την καθόρισε εδαφικά, στο πεδίο της πολιτικής της οργάνωσης, των θεσμών, των μεγάλων τομών της Μεγάλης Ιδέας και κατόπιν της αντικατάστασής της από τον νέο στόχο του έθνους, την ένταξη στην Ευρώπη.** Καταλυτική ήταν η επιρροή του στα πεδία της οικονομίας, της σωματειακής οργάνωσης, της εργατικής νομοθεσίας, της εκπαίδευσης, της Δικαιοσύνης.

Οι προκλήσεις μιας τόσο πολυεπίπεδης εξέτασης είναι πραγματικά γιγάντιες. Επιπλέον –στοιχείο κρίσιμο σε μια βιογραφία– στην προσωπικότητα του Βενιζέλου επενεργεί και η κρητική ταυτότητα. Η τοπική εμπειρία καθορίζει το πρόσωπο, του προσφέρει ένα μεγάλο τμήμα των βιωμάτων, της κοσμοαντίληψης, του πνευματικού βάθους της προσωπικότητάς του. Ο Παπαδάκης αποτυπώνει με πληρότητα την επίδραση της κρητικής ταυτότητας στην προσωπικότητα και στη δημόσια δράση του Βενιζέλου.

Το βιβλίο εδράζεται σε μια βασική επιλογή. **Ο Παπαδάκης δεν περιγράφει έναν «αναλλοίωτο», αλλά έναν «εξελισσόμενο» Βενιζέλο, αποτυπώνοντας παράλληλα τα στοιχεία της στοχοθεσίας του –πρώτιστα, τη φιλελεύθερη ταυτότητά του– που έμειναν σταθερά. Αποτιμά τη σημασία της κλασικής του παιδείας, η οποία τον βοηθούσε να αίρεται πάνω από τις πολιτικές μόδες της εποχής του και να διατηρεί προσηλωμένο το βλέμμα του σε περισσότερο μόνιμα, διαχρονικά ιδεολογικά μεγέθη.** Τονίζει την έμφαση του Βενιζέλου σε θεμελιώδεις φιλελεύθερες αξίες: **το κράτος δικαίου, τη λογοδοσία της ηγεσίας, την εξισορρόπηση της ενίσχυσης της εκτελεστικής εξουσίας με την ενδυνάμωση του αυτεξούσιου πολίτη (βασικό χαρακτηριστικό της συνταγματικής αναθεώρησης του 1911), τον αυτοπεριορισμό της**

πολιτικής εξουσίας (Βασικό βήμα, η ίδρυση του Συμβουλίου της Επικρατείας), την ευνομία, την έμφαση στην αριστεία, τον βασικό, τέλος, φιλελεύθερο στόχο της αυτοβελτίωσης του ατόμου.

Ο Παπαδάκης προσφέρει μια ουσιαστική ερμηνεία και για τη διεθνή στρατηγική του Κρητικού ηγέτη. Ο Βενιζέλος αγωνίστηκε για την ένωση με την Ελλάδα σε μια εποχή κατά την οποία η Κρήτη ήταν υπό τον έλεγχο των Μεγάλων Δυνάμεων. Εκεί –στη διεθνή Χαλέπα των αρχών του 20ού αιώνα– σπούδασε σε πρώτη φάση τη διαμόρφωση των πολύπλοκων διεθνών ισορροπιών (και απέδειξε πόσο καλά τις αντιλαμβανόταν όταν τις έβαλε να λειτουργήσουν υπέρ του κατά το κίνημα του Θερίσου). Αντιλαμβανόταν ότι ο σεβασμός του φιλελεύθερου κράτους –περιλαμβανομένου του σεβασμού των δικαιωμάτων της μουσουλμανικής μειονότητας– ήταν μια προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης από τους Κρήτες. Και αυτό διαπέρασε την πολιτική του και ως πρωθυπουργού στην περίοδο των εθνικών πολέμων, από το 1912 ως το 1920: η Μεγάλη Ιδέα του Βενιζέλου δεν αποσκοπούσε σε ένα εθνοκαθαρμένο κράτος: ήταν η ιδέα ενός φιλελεύθερου κράτους, στο οποίο θέση και δικαιώματα θα είχαν όλοι οι Έλληνες πολίτες. Αυτό ήταν ένα στοιχείο που συνέβαλε καθοριστικά στην επιτυχία των ελληνικών εθνικών διεκδικήσεων σε εκείνη την κρίσιμη περίοδο. Τέλος, ο Βενιζέλος αντιλαμβανόταν ότι οι δυνατότητες της μικρής του χώρας μεγιστοποιούνταν με την ενεργό συμμετοχή της στη διεθνή ζωή και την εξασφάλιση των κατάλληλων συμμαχιών.

Η υποδειγματική έρευνα στις πηγές, την οποία έκανε ο Παπαδάκης, είναι βέβαια μια απαραίτητη προϋπόθεση. Αλλά τα πιο σημαντικά βιβλία είναι αυτά τα οποία ενσωματώνουν την έρευνα, τον προβληματισμό, την αφοσίωση του συγγραφέα σε μια ευρύτερη περίοδο της ζωής του: ενσωματώνουν μια πνευματική περιουσία που σωρεύει ο συγγραφέας μια ολόκληρη ζωή. Ένα τέτοιο βιβλίο παρουσίασε ο Νίκος Παπαδάκης, και θα είναι πολύ δύσκολο, στο μέλλον, να μελετήσει κανείς τον Βενιζέλο χωρίς να το συμβουλευθεί.

* Ο κ. Ευάνθης Χατζηβασιλείου είναι καθηγητής στο τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Καθημερινή